

dem k vyšší úrovni městských středních škol než mladí z jiných míst, a dále že se dostávají na vysoké školy ve větší míře děti městské inteligence, vyrostlé v příznivějších hmotných a bytových podmínkách. Na základě rozboru tří uvedených studií také autor soudí, že se sovětská sociologové více věnují sbírání materiálu než jeho rozboru a výkladu z teoretického hlediska. Rovněž je příznačné, že je více upoutávají postoje než objektivní rysy jednotlivců nebo skupin. Proto také T. Parsons považuje značnou část jejich výzkumů spíše za sociální psychologii než za sociologii.

Kritika západní sociologie je častým předmětem prací sovětských sociologů. Nejvýznamnější z nich jsou podle Fischera Sipo- vova *Sovremennaja buržuaznaja sociologija* (1964) a Andrejevové *Sovremennaja buržuaznaja empiričeskaja sociologija* (1965). Soustavněji si počínající Andrejevová vytýká západním sociologům, že odmítají hodnotit přístup a že pro své třídní hledisko nevidí možnost jiného než daného přístupu. Na tomto úseku se sovětská sociologie přimyká užce k ideologii. Polemiky mezi sociologií obou táborů však trpí tím, že západní sociologové mají malé vědomosti o sovětské sociologické práci i o tamní sociální skutečnosti (málo překladů sovětských knih, nemožnost přímých výzkumů v SSSR cizinci, nedostatek diskusí na mezinárodním fóru). Proto je tu tak nesnadné vést hranici mezi ideologickým zápasem a vědeckou polemikou.

Na úseku teoretizování o práci a odcizení je veliký rozdíl mezi pracemi polských a sovětských sociologů. Typický je svým základním postojem gorkijský průzkum: za kapitalismu vede soudobá technická revoluce k pesimismu a společenské dezorganizaci, zatímco za socialismu zajistí tvořivou a hluboce uspokojující práci. Ale i v Sovětském svazu se mohou vyskytnout „technickoekonomické a subjektivní aspekty“ odcizení, jako touha po tvůrčí práci, zdokonalení kvalifikace apod., i když podle gorkijských studií zajišťuje nová technologie v socialistické společnosti zúčtování s odcizením od práce v důsledku kolektivní povahy práce, její rozmanitosti a podílu pracujících na technické tvořivosti. Tato situace přináší dobrý poměr sovětského dělníka k práci a povede k zřízení hranic mezi duševní a tělesnou prací. Avšak tato koncepce připomíná Fischerovi spíše strukturně funkční teorii společenské rovnováhy než Marxe.

Tak dospívá autor k závěru, že nový realistický prvek v ideologii a konkrétní prvek v sociologii může přispět k souladu mezi oběma, ideologií a vědou. Podobně i autoři ostatních esejů (Richard T. de George o filosofii, Loren R. Graham o kybernetice a Herbert S. Levine o národním hospodářství) se kloní k názoru, že střetání vědy s ideologií v Sovětském svazu nevyústí vždy nutně v konflikt. V šedesátých letech našeho věku věda dokonce může pomoci spíše k upevnění daného systému a jeho ideologie než k jeho oslabení nebo narušení. V rozporu s mnohými jinými publicisty, kteří hovoří

o převažujícím a všudypřítomným rozporu mezi vědou a sovětskou ideologií, upoutávají naopak pozornost k některým zajímavým prvkům suladu nebo i vzájemného posilování obou těchto složek kultury.

George Fischer je znám jako specialista v oboru sovětské sociologie. Tato jeho práce znamená krůček kupředu ve srovnání s námi recenzovanou prací předchozí (viz Sociologický časopis č. 3 1966 : 452), kdy byl poněkud bezradný pokud jde o vztah vědy a politiky v SSSR. I když jeho rozlišení mezi ideologií, tihnoucí spíše k dogmatičnosti a apriornosti, a vědou, stále nakloněnou ke skepticizmu a revizi dosavadních výsledků, není zcela přesné, nehledě k podcenění přerůstání rozdílů kvantitativních v kvalitativní (např. smyslem ideologie je na prvním místě působení, kdežto u vědy je to poznání), přece si autorův objektivní a poctivý přístup ke zvolené látce zaslужuje ocenění, a to tím spíše, že jeho práce, která mu byla umožněna studijními zájezdy do SSSR, přímými diskusemi se sovětskými učenými i znalostí ruského jazyka, se stává spolehlivou rukověť k chápání sovětské sociologie pro americké pracovníky na poli společenských věd. G. Fischer -- jak je mi známo z korespondence s ním -- se zajímá i o naši sociologii. Zaujala ho zejména Klofáčova a Tlustého Empirische Soziologie; bohužel pro naši sociologii v ještě větší míře než pr sociologii sovětskou platí jeho poznámka o nepatrném množství překladů našich prací do světových jazyků.

František Potužil

Leon D. Epstein, Political Parties in Western Democracies

F. A. Praeger Publishers, New York, Washington, London 1967, s. 374.

Existence různých politických stran je politiky i sociologií politiky tradičně považována za záruku demokracie. Skutečně nacházíme v každé moderní demokracii systém několika stran. Jednotlivé země se však odlišují způsobem, jímž jsou politické strany organizovány, a funkcemi, které tyto strany plní v politickém životě společnosti. Samotné strany demokracii nezaručují, ale zdá se, že jsou nezbytnou podmínkou, bez které nemůže existovat žádná demokracie. Navíc, poslední generace politologů měla sklon považovat evropské strany s masovým členstvím za nadřazené a za výraz rozvinutější formy politického života.

Představitelem tohoto směru je francouzský politický vědec Maurice Duverger, který se brzy po válce pokusil vytvořit teoretickou koncepci politických stran. Při studiu se opíral jak o evropské, tak o americké údaje; přesto však můžeme říci, že za ideál považoval evropskou stranu, obzvlášť socialistického typu, která se mu zdá být normou pro moderní dobu. Politologům, kteří přistoupili na toto stanovisko, se americké politické strany jeví -- z hlediska evropského standardu -- jako méně vyvinuté a bývají považovány za tvůrce národa opožděného v politickém vývoji.

V sociologii politiky existují tři hlavní teorie politických stran: